

SEHEMU A (15 alama)

- i. B – Lugha ya mawasiliano katika Afrika Mashariki
- ii. B – Matamshi, msamiati, na sarufi
- iii. B – Mazungumzo hutumia maneno ya mdomo
- iv. A – Chumba cha darasa
- v. C – Nafsi ya tatu
- vi. B – Kutafsiri maneno na kupata maana
- vii. C – Maadili ya mawasiliano
- viii. B – Pwani ya Afrika Mashariki
- ix. B – Humwezesha mtu kuelewa ujumbe unaotolewa
- x. B – Mpangilio wa maneno na miundo ya sentensi

2. Matching Items

- i. Mazungumzo → B (Njia ya mawasiliano ya mdomo kati ya watu)
- ii. Msamiati → A (Maneno yanayotumika kuelezea kitu au wazo)
- iii. Sarufi → D (Kanuni zinazoweka utaratibu wa lugha)
- iv. Kamusi → C (Kitabu kinachotoa maana ya maneno)
- v. Muktaba → E (Mazingira au hali ya mawasiliano)

SEHEMU B (70 alama)

3. Lugha ya Kiswahili

(a) Maana:

- Lugha ya Kiswahili ni mfumo wa mawasiliano wa maneno na sentensi unaotumika kueleza mawazo, hisia, na habari.

(b) Misingi mitatu:

1. Matamshi (vipi maneno yanavyosemwa)
2. Msamiati (maneno yanayotumika)
3. Sarufi (miundo ya sentensi na matumizi sahihi ya maneno)

(c) Mchango:

- Kiswahili huchangia umoja wa kitaifa kwa kuwa lugha hii ya taifa inawaunganisha wananchi kutoka makabila na maeneo mbalimbali.

4. Mazungumzo vs Maandishi

(a) Tofauti:

- Lugha ya mazungumzo hutumika mdomoni, mara nyingi isiyo rasmi.
- Lugha ya maandishi hutumika kuandika, mara nyingi ina kanuni na mpangilio maalumu.

(b) Mifano:

- Mazungumzo: “Habari gani?”; “Unaendeleaje?”
- Maandishi: “Nimefurahi kukuona leo.”; “Tafadhali andika ripoti hii kwa usahihi.”

(c) Faida za kuimudu mazungumzo:

1. Kuongeza uelewa kati ya watu
2. Kujenga uhusiano bora wa kijamii
3. Kuepuka migongano na misigano

5. Mukadha wa mawasiliano

(a) Maana:

- Muktadha ni mazingira au hali ya mawasiliano inayoweza ujumbe kueleweka vizuri.

(b) Mifano mitatu:

1. Chumba cha darasa
2. Shule au ofisi
3. Shughuli za kijamii (mikutano, mikutano ya kijamii)

(c) Kanuni tatu za mawasiliano bora:

1. Kuwa mkweli na sahihi
2. Kuheshimu msikilizaji
3. Kutumia lugha inayofaa muktadha

6. Sarufi ya Kiswahili

(a) Maana:

- Sarufi ni seti ya kanuni zinazopangilia maneno kuwa sentensi zinazoweza kueleweka.

(b) Vipengele vinne:

1. Nomino
2. Vitenzi
3. Vivumishi
4. Vihusishi

(c) Aina tatu za nomino:

1. Nomino za kawaida – mtu, nyumba
2. Nomino za mahali – shule, mtaa
3. Nomino za mali – kitabu, gari

7. Kamusi

(a) Maana:

- Kamusi ni kitabu kinachotoa maana, tafsiri, na matumizi ya maneno.

(b) Aina tatu:

1. Kamusi ya Kiswahili-Kiswahili
2. Kamusi ya Kiswahili-Kiingereza
3. Kamusi ya istilahi za sayansi

(c) Jinsi ya kutumia kamusi:

- Tafuta neno unalotaka kuelewa
- Soma maana yake na mfano
- Elewa matumizi yake katika sentensi

8. Kuandika barua rasmi

(a) Hatua nne:

1. Kichwa na tarehe
2. Anuani ya mpokeaji
3. Ujumbe/makini ya barua
4. Sahihi na majina ya mwandishi

(b) Tofauti:

1. Barua rasmi ina mtindo rasmi, isiyo rasmi ni ya kirafiki
2. Barua rasmi inafuata muundo maalumu, isiyo rasmi haina mpangilio maalumu

(c) Vigezo vitatu vya maandiko bora:

1. Lugha safi na sahihi
2. Mpangilio mzuri wa sentensi
3. Ufafanuzi na muundo wa hoja

9. Mawasiliano kwa mazungumzo

(a) Maana:

- Mawasiliano ya mdomo kati ya watu kwa kubadilishana taarifa, hisia, na mawazo.

(b) Mambo matatu ya kuzingatia:

1. Kutumia lugha sahihi na yenye heshima
2. Kutangamana na msikilizaji kwa jicho
3. Kudumisha mtiririko wa mazungumzo

(c) Sababu za ujasiri:

1. Kuongea hadharani kwa uhakika
2. Kueleza mawazo kwa ufasaha

10. Kusikiliza mazungumzo

(a) Maana:

- Kusikiliza ni kujihusisha kikamilifu na mazungumzo ili kuelewa ujumbe unaotolewa.

(b) Njia tatu za kuonyesha usikivu:

1. Kutazama uso wa msikilizaji

2. Kutumia ishara za kichwa/nyenzo za mwili
3. Kuuliza maswali yenye maana

(c) Faida tatu:

1. Kuboresha uelewa wa ujumbe
2. Kuepuka makosa ya mawasiliano
3. Kuimarisha mahusiano ya kijamii

SEHEMU C (15 alama)

11. Insha: “Umuhimu wa Kumudu Lugha ya Kiswahili katika Jamii”

Utangulizi:

- Kumudu Kiswahili ni ujuzi wa kuelewa, kuongea, kusoma, na kuandika lugha ya taifa kwa usahihi.

Faida:

- Kuimarisha mawasiliano kati ya wananchi
- Kuchangia umoja wa kitaifa
- Kuboresha elimu na shughuli za kijamii

Athari za kutomudu:

- Mgongano wa mawasiliano
- Kupoteza nafasi za kielimu na kijamii
- Kushindwa kuelewa utamaduni na historia

Wajibu wa mwanafunzi:

- Kujifunza Kiswahili kwa bidii

- Kutumia lugha kwa heshima na usahihi
- Kushirikiana katika shughuli za kujenga utamaduni wa Kiswahili

Hitimisho:

- Kumudu Kiswahili ni msingi wa maendeleo ya taifa na jamii, kwa hivyo kila mwanafunzi anapaswa kuendelea kuinua ujuzi huu kwa manufaa ya taifa na vizazi vijavyo.

 MWISHO WA MAJIBU